

KUMA OLMANIN CAZİBESİNE KAPILMAK: DOĞRU BİLİNEREN YANLIŞLAR

BE ATTRACTED OF BEING A SECOND WIFE: RIGHT KNOWN MISTAKES

Dr. Öğr. Üyesi İrfan YILDIRIMŞırnak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmetler Bölümü
ORCID: 0000-0001-9949-7667**ÖZET**

Türkiye’de geleneksel yaşamın önemli ölçüde çözülmesi ve modern yaşamın hızla yaygınlaşmasının bir sonucu olarak bireyci/bireysel temelde öne çıkan özgürlükçü anlayış, günlük hayatın tutum, davranış, ilişki ve etkileşimlerini yeniden gözden geçirmeyi gerektiren anlamlar barındırmaktadır. Geleneksel yaşamın anlam kodlarını modern dünyanın öngördüğü yaşam pratikleriyle ilişkilendirerek yeni ve farklı anlam arayışlarını denemek ve bunları yaşam tarzı haline getirmek esasen gereklidir, ancak önemli riskler de içermektedir. Örneğin erkeğin birden fazla kadınla aynı anda evli olmasını meşru gören geleneksel yaşam tarzına karşılık, cinsiyetler arası eşitliği ve dolayısıyla tekeşli olmayı zorunlu gören modern hayat arasında kalan, ne sadece birinde karar kılabilen, ne de diğerinden vazgeçebilen toplumlarda önemli ölçüde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Modern hayatın rahatlık öngören konforuna ulaşmayı düşünen ve aynı zamanda geleneksel yaşam tarzının ilişkilerinden uzak kalmak isteyen genç kızlar, kimi zaman tercihlerini geleneksel yaşamın bir formu olan kuma evliliklerinden yana verebilmektedirler. Genellikle evli erkeklerin verdikleri söz ve vaatlerden başka tutunacak bir dal bulamayan kızlar, kuma olarak evlendiklerinde ilk eşlerden daha avantajlı oldukları bazı yönleri öne çıkararak erkeğin güdümündeki çok eşli evliliği olumlu bir şekilde yansıtmaktadırlar. Kuma evliliklerinde ilk eşlerin kocaları tarafından bir kenara atılmasıyla, erkeklerin tüm ilgilerini ve ekonomik kaynaklarını yeni eşe (kumaya) harcamaya yönelmeleri, kuma evliliği yapan kadınların dışa dönük mutlu bir tablo çizmelerine etki etmektedir. Daha çok kısa süreli olan ve önemli sorunları hasıraltı eden kuma evliliğine dair bu cazibeli görünüm, sosyal çevrenin de baskısıyla evlilik planları yapan genç kızlarda soru işaretlerine neden oluşturmakta ve kuma evliliği, öngördükleri bir evlilik alternatifi haline gelebilmektedir. Öyle ki toplumda ‘evli erkeğin birinci karısı olarak gitmekten ve üzerine kuma gelip bir tarafa atılmaktansa, kuma olarak gidip kocanın gözdesi olmak daha iyidir’ şeklinde bazı değerlendirmeler dahi yapılabilmektedir.

Bu çalışma, kuma evliliklerinin avantajlı olduğuna dair dışa dönük yüzünün, evlenme döneminde ve çabasında olan genç kızlarda oluşturduğu etkilerin yanında kuma evliliklerinin, genel anlamdaki nedenleri ve kızların bu evlilik türünde etkili faktörleri incelemektedir. Eğitim seviyesinin düşüklüğü ve ekonomik kaynakların azlığıyla doğrudan, toplumsal ve kültürel yapıyla dolaylı yönden ilişkili olan kuma’lık uygulaması, konu ile ilgili yapılmış alan araştırmalarından elde edilen sonuçlar ve literatürden edinilen bulgular ışığında ele alınıp değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuma, Çokeşlilik, Polijini, Evlilik, Kadın.

ABSTRACT

As a result of the disintegration of traditional life and the rapid spread of modern life in Turkey, the libertarian understanding that stands out on an individualist/individual basis has meanings that require reconsidering the attitudes, behaviors, relationships and interactions of daily life.

It is essential to try new and different meaning quests by associating the meaning codes of traditional life with the life practices envisaged by the modern world and to turn them into a lifestyle, but it also includes significant risks. For example, in societies that are between the traditional lifestyle that sees it as legitimate for a man to be married to more than one woman at the same time, and the modern life that sees equality between the sexes and therefore monogamy, and that can neither decide on only one nor give up the other, significant problems may arise. Young girls who want to reach the comfort of modern life and at the same time want to stay away from the relations of the traditional lifestyle, sometimes prefer marriage to the second wife, which is a form of traditional life. Generally, the girls, who cannot find anything to hold on to other than the promises and promises made by married men, positively reflect the polygamous marriage under the guidance of men by highlighting some aspects that they are more advantageous than the first spouses when they marry as co-wives. The fact that the first wives are thrown aside by their husbands in the marriages of second wife, and that men tend to spend all their attention and economic resources on the new spouse (second wife), affect the outwardly happy picture of the women who have married to the second wife. These attractive appearances of marriage in sand, which are mostly short-term and hide important problems, cause question marks in young girls who make marriage plans under the pressure of the social environment, and marriage to second wife can become a marriage alternative they envision. So much so that some evaluations can even be made in the society, such as "it is better to go to the sand as the first wife of a married man and be a favorite of the husband than to go to the second wife and be thrown aside".

This study examines the effects of the outward-looking face of the advantageous marriages on the young girls who are trying to get married, as well as the general reasons for the marriage of women and the effective factors in this type of marriage. The practice of second wife, which is directly related to the low level of education and the scarcity of economic resources, and indirectly to the social and cultural structure, is discussed and evaluated in the light of the results obtained from the field studies on the subject and the findings obtained from the literature.

Keywords: Second Wife, Polygamy, Polygyny, Marriage, Woman.

1. GİRİŞ

Kuma evlilikleri, günümüz itibariyle sosyokültürel ve sosyoekonomik yönlerden düşük düzeydeki toplumların bir evlilik uygulamasıdır. Geleneksel erkek egemen toplumların veya ataerkil toplumsal yapının önemli bir görünümüdür ve yoğun olarak Asya, Afrika ve Ortadoğu'daki toplumlarda görülebilen bir olgudur (Çiftçi Öksüz, 2020). Sebepleri farklılaşmakla birlikte genel olarak ekonomik kalkınmanın ve eğitim düzeyinin düşük olduğu toplumlarda daha fazla görülebilmektedir. Bir erkeğin aynı anda birden fazla kadınla evli olma durumunu ifade eden kuma evliliğinin temel dayanağı ise genellikle din ve geleneksel normlar olmaktadır. Tarıma dayalı üretim tarzının öne çıktığı toplumlarda ekonomik yönden kalkınmanın itici gücü emektir ve genellikle kuma evliliklerinde çalışan sayısını arttırmak temel amaç olmaktadır. Erkeğin hem eş hem de çocuk sayısını arttırmasıyla elde edilen artı gelirin birikimi erkeğin kontrolünde bulunmakta ve sadece temel ihtiyaçları karşılanan eş ve çocukların eline, ilave olarak herhangi bir ücret geçmemektedir. Dolayısıyla geleneksel tarım toplumlarında işlevsel olan kuma türü evliliklerin önüne, sanayileşme dönemiyle birlikte Batı toplumlarında, sonrasında ekonomik yönden atılımda bulunan birçok toplumda geçilmiş ve bu evlilik türü kanunlarla yasaklı hale getirilmiştir. Her ne kadar kanunlarla erkeğin ikinci evlilik yapmasının önüne geçilmek istenmişse de ekonomik güç ve toplumsal statü yönünden üst tabaka da bulunan erkekler resmi olmasa da 'metres' pratiği üzerinden ikinci evliliklere yönelebilmektedir.

Dolayısıyla kuma türündeki evlilikler toplumsal yaşamda varlıklı ve statü sahibi erkeklerin yönelebildiği, genellikle konforlu veya rahat bir yaşam sürme peşindeki kadınların eğilim gösterdiği işlevsel bir mekanizmadır.

Kuma evliliklerinin, gerek yasal düzeyde izin verilen uygulamalarında gerekse dinsel ilişkilerle meşru görülen geleneksel toplumdaki görünümünde, kuma olarak giden kız/kadınların beklentilerine büyük oranda cevap vermeyen bir evlilik olduğu yapılan saha araştırmalarının sonuçlarından görülebilmektedir. Erkeğin eşleri arasında eşitlik veya adalet temelinde bir yaklaşım göstermesi, sahip olduğu kazanımları onlarla eşit ölçüde paylaşması, ne yasal çerçevede ne de kişisel olarak mümkün görünmemektedir. Bu çalışmada, toplumda oluşan bazı algılar sonucu kuma evliliklerine yönelen kadınların beklentileri ve sonrasında karşılaştıkları olaylar ve durumlar arasındaki farklılıklar üzerinde durulmaktadır. Yapılmış saha araştırmalarından hareketle kuma evliliklerinin genel nedenleri, erkeklerin kuma evliliklerine yönelmelerinde etkili sebepler, kızların kuma evliliklerine eğilim göstermelerinde kışkırtıcı etkenler ele alınmaktadır. Ayrıca bu çalışma, özellikle bazı yönlerden cazip gelen kumalığa dair görünümünün altında yatan problemlerin ve olası sonuçların neler olabileceğine yoğunlaşmaktadır. Literatürde üzerinden ulaşılan çalışmaların bulgularından hareketle, evliliklerde önceden açığa çıkartılmayan ancak sonrasında aşılmaz problemlere dönüşen sorun alanları irdelenmekte ve genel bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

2. KUMA EVLİLİKLERİNDE NEDENLER, SÜREÇLER VE SONUÇLAR

Çok eşli evliliklerin birçok yönden aile kurumunun dışına çıktığı veya doğurduğu eşitsizlikler bakımından ideal aile kurumunu baltaladığı bir gerçektir. Zira ailenin önemli işlevleri arasında, sevmeye ve sevilme ihtiyacının karşılanması, iki kişinin biyolojik, psikolojik ve sosyal gereksinimleri bakımından güdülerini doyurması, dayanışma duygusunun hissedilmesi, eşlerin birbirlerinden onur duyması gibi pratikler bulunmaktadır (Tan Eren, 2020: 91). Bu temellerde inşa edilmeyen bir ailenin sorunlar yumağına döndüğü, cinsiyet eşitsizliğine neden olduğu, kadınların göz ardı edildiği yönünde pek çok değerlendirme bulunmaktadır. Özellikle geleneksel ataerkil toplumlarda kadınlar, hayatları boyunca almadıkları kararların sonuçlarına katlanan, erkeklerin onlar adına aldığı kararların bedelini çok ağır şekilde ödeyen, sessiz ve çaresiz kesim olarak anılmaktadırlar. Çünkü kadınlar üzerinden sürdürülen tahakkümün kökleri, sağlıklı karar alabilecek düzeye gelmeden kız çocuklarının erken evliliğini meşru gören eril kodlara dayanmakta; toplumsal cinsiyet farkının geleneksel temelleri ise kültürel çerçevede inşa edilmektedir (Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 361). Bu nedenle kuma evlilikleri bir az gelişmişlik problemi ve geleneksel ilişkilerin yoğun görüldüğü ataerkil toplumlarda sıklıkla görülen bir olgudur.

2.1. Kuma Evliliklerinde Genel Nedenler

Alanda gerçekleşen çalışmalara bakıldığında kuma evliliklerinin genel nedenleri arasında birçok faktörden söz edilmektedir. Ancak bu evlilik türünün nedenleri arasında, hangi faktörün hangi oranda etkili olduğunu ortaya koyabilecek bir istatistik veri bulunmadığından, araştırma sonuçlarına yansıyan ve toplumsal ilişkilerde edinilen gözlemlerden hareketle ortaya çıkan sonuçlar üzerinden bir fikir öngörüsü yapılmaktadır. Bu doğrultuda kuma evlilikleri üzerinde yapılan bazı çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlara bakıldığında genel olarak aşağıda sunulduğu şekilde başlıca nedenler öne çıkmaktadır:

- **İnfertilite (Kısırlık)** (Yalçınkaya, 2019: 40; Tan Eren, 2020: 82; Şen ve Gümüş, 2020: 218-219; Ayhan ve Yaman, 2021: 174).
- **Ekonomik nedenler (Geçinme Sorunu)** (Danış, 2016: 56; Ulutaş, 2019: 290; Kaya Erdem & Baydaş Sayılğan, 2012: 117-18; Alan ve Yeşilyurt 2020: 362).

- **Eğitim düzeyinin düşüklüğü** (Grossbard, 1976: 704; Şen ve Gümüş, 2020: 218; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 363; Gücük vd., 2010: 127-129).
- **Geleneksel toplum baskısı** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 364; Çiftçi Öksüz, 2020).
- **Kardeş sayısının çokluğu** (TBMM Raporu, 2011: 25).
- **Erkek göçü** (White & Burton, 1988: 873; Danış, 2016: 57).
- **Ataerkil (Erkek Egemen) toplumsal yapı** (Şen & Gümüş, 2020: 229; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 361-362; Ayhan ve Yaman, 2021: 174).
- **Servete dayalı toplumsal tabakalaşma** (Danış, 2016: 57; Mavundla & Strode, 2020: 6; Kaya Erdem & Baydaş Sayılğan, 2012: 117-18).

Hiç şüphesiz ki çalışmaların tümü kuma evliliklerinin, geleneksel ilişkilerin yoğunlaştığı erkek egemen toplumların bir görünümü ve sorunu olduğu konusunda hemfikirdir. Başka bir ifade ile erkeğin kadını kontrolünde bulundurduğu, toplumsal ilişkilere büyük oranda dâhil etmediği, ona kapalı bir aile hayatını öngördüğü toplum türlerinde öne çıkan görünümlerden biri polijini (kuma evliliği) türündeki evliliklerdir. Birden fazla kadını himayesinde bulundurma, toplumda güçlü görünme ve statü elde etmeye çalışma erkeklerin toplumsal yaşamda kendilerini var etmeye çalıştıkları yollardandır. Bunun için kadına/kadınlara, çocuklara ve zayıf halka olarak gördükleri diğer erkeklere daha fazla hükmetme eğilimlerine yönelmektedirler.

Toplumsal yaşamda mal/mülk veya ekonomik sermaye sahibi olmak ta toplumda erkeklerin kendilerini var etmelerinin başka bir yoludur. Özellikle geleneksel tarım toplumlarında basit araçlarla gerçekleşen üretimde birikim yapmanın yolu daha fazla insan gücünün bir araya getirilmesinden geçmektedir. Dolayısıyla eş/kadın sayısını arttırmak ve onların emeklerine sahiplenmek hedeflendiği gibi onlardan doğacak çocuk sayısının artışıyla da elde edilecek emeğin kontrolü de erkeklerin peşinde olduğu pratiklerdir. Ayrıca geleneksel yapı ve ilişkilerde çalışan sayısı sadece üretimde değil insan gücü olarak da rakiplere karşı koymanın önemli bir aracı olarak görülmektedir. Özellikle erkek çocuk sahibi olmak, soyun devamı ve güç sahibi olmanın nihai hedeflerden biri olmaktadır. Bu sebeplerden ötürü erkek çocuk sahibi olmayan kadın toplumda itibar görmemekte, kız çocuğu sahibi olmak ise çocuksuzlukla eş değer görülmektedir. Hatta kadının kendisi de, çoğunlukla erkek çocuk sahibi olmak ve toplumdaki konumunu bunun üzerinden sağlamlaştırmak peşine düşmektedir. Geleneksel erkek egemen toplumlarda kızlar fazlalık şeklinde görüldüğünden eğitimlerine de önem verilmemekte ve genellikle evlendiğinde alınacak başlık parası üzerinden kendisine bir konum atfedilmektedir. Kızın kime verileceği gelen tekliflerin oranı belirlemekte, kuma olarak gidip gitmemesi ise pek dikkate alınmamaktadır. Dolayısıyla kızın yetiştiği aile ortamı ile evlenerek dâhil olduğu hane arasında, erkeğin gölgesinde kalmak bakımından pek bir şey fark etmemektedir.

Kızın yetiştiği/büyüdüğü evde kardeş sayısının çokluğu, geleneksel geniş aile olmanın bir görünümüdür. Yukarıda da ifade edildiği üzere ailenin gelirin katkıda bulunmak için iş gücüne dâhil olmaları üzerinden karar verilen çocuk sayısı, yoksul aileler için büyük ölçüde yük ve önemli bir külfettir. Bu ailelerde yetişen çocuklar, yaşanan güçlüklerden kurtulmak adına kimi zaman farklı çarelere başvurmakta ve genellikle sağlıklı olmayan kararlar alabilmektedirler. Bu tür ailelerde kız çocukları önemli riskler barındırmasına rağmen kuma evliliklerine yönelebilmekte veya yönlendirilebilmektedir. Genellikle daha rahat bir ortama sahip olabileceği düşünülerek kızlar ikna edilirken karşıdan gelen başlık parası ile de ailenin geçimine katkı yapacağı öngörülmektedir. Ayrıca geleneksel toplumlarda ilişkiler aile büyükleri üzerinden yürütüldüğünden çoğunlukla görücü usulüyle kızlar evlendirilmekte ve bu dönemde, kiminle evleneceği ve karşı tarafın içinde bulunduğu şartlar kızla paylaşılmadan evlendirilebilmektedir. Kırsal bölgelerde ve geleneksel ilişki ağına sahip yörelerde yeni bir eş peşinde olan erkeklerin geneli, görücü usulüyle ve başlık parası uygulaması üzerinden hedeflerine ulaşmaktadırlar.

Ekonomik nedenler, kuma evliliklerinde başat rol oynayan bir faktördür. Gerek ailenin geçim konusunda duyduğu ihtiyaçlardan gerekse kızların daha rahat edebilecekleri bir aile özlemi kuma evliliklerinde önemli yer tutmaktadır. Ayrıca ekonomik yönden sıkıntı yaşayan erkekler kuma evliliklerine çok nadir yönelirken, önemli ölçüdeki varlık sahibi erkekler başta olmak üzere, genellikle iki veya daha fazla evliliğe yönelenler maddi durum bakımından zengin olanlardır. Bu tür evliliklerin tüm toplumdaki karakterlerine bakıldığında zengin olanların eğilim gösterdiği görülmektedir. Başka bir ifade ile zengin bir aile kızının veya ekonomik yönden belirli bir kazançta sahip kız/kadınların kuma evliliğine yöneldiği pek görülmediği gibi bazı istisnalar haricinde, yoksul bir erkeğin ikinci bir evlilik yaptığı veya yeni bir eşle evlendiği de çok nadirdir. Toplumsal tabakalaşma bazında ele alındığında kuma evliliklerinde, evliliğe yönelen kız/kadınlar, alt tabakadan üst tabakaya doğru bir akış halini yansıtmaktadırlar. Dolayısıyla ekonomik farklılıkların çok keskin olduğu toplumlarda ve yoksulluğun yoğun yaşandığı yerlerde kuma türü evliliklerin kolay şekilde ortadan kalkmayacağı varsayılmaktadır. Erkeklerin kimi zaman göç ederek başka yerlere veya ülkelere yönelmesi, savaşlar, kan davaları gibi olaylar, kadın ve erkek sayıları arasında dengesizlik oluşturduğundan, bunun erkeklerin sayıca fazla durumda olan kadınlarla evlilik yapmalarını teşvik ettiğine dair bulgular, bazı araştırmaların dikkat çektiği bir husustur. Özellikle yabancı ülkelere veya başka şehirlere gidebilme olanağına sahip erkekler bu yollara tevessül ederek geri dönmek üzere göç edebilmektedirler. Bu olanağı bulamayan kızlar ise edilgen bir konum olarak, gelebilecek bir talebe göre hareket edebilmektedirler. Ayrıca eşini kaybeden kadınların veya evlenme döneminde bulunan kızların evli erkeklerle kuma olarak gitmeleri yönündeki uygulama, geçmiş dönemlerde pek çok toplumda görülebilmektedir. Dolayısıyla bu tür toplumlarda kuma evlilikleri, geleneksel bir yaklaşım olarak kadının toplumsal ilişkilerdeki konumunun muğlakta kalmaması adına evli erkekle evlendirilmesi pratiğine dayanmaktadır.

2.2. Kuma Evliliklerinin İcra/Uygulanma Biçimleri

Geleneksel yaşam tarzının öne çıktığı toplumlarda, kaynağını sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden gelişmemiş olmaktan alan kuma evlilikleri, farklı dinamiklerden hareketle farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bu icra şekilleri arasında, geleneksel karakter taşıyan berdel, görücü usulü ve başlık parası üzerinden gerçekleşen evlilikler öne çıkmaktadır. Baba baskısı üzerinden kız çocuklarını erken yaşta evlendirme, geleneksel ve dinsel yorumlar ışığında veya dayanağıyla gerçekleşmektedir. Erken yaşlarda veya sonraki dönemlerde severek kuma olmayı tercih edelerin de görülebildiği kuma evliliklerinde, her şekilde erkeğin baskın bir karakter olması rol oynamaktadır. Literatürde kuma evliliklerinin icra şekillerine bakıldığında, öne çıkan ifadelerin kategorik bir ayırımı yapıldığında şu şekilde bir tablo önümüze çıkmaktadır:

- ***Berdel evliliği yoluyla kadını kuma olmaya razı etme*** (Akyüz, 2018: 19-25; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 368; Alan ve Yeşilyurt 2020: 364-365).
- ***Başlık parası üzerinden kadının ailesini ikna etme*** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 364-365).
- ***Görücü usulüyle kadını tanımadığı biriyle evlendirme*** (Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 368; Alan & Yeşilyurt, 2020: 356)
- ***Erken yaşta (evliliği idrak etmeden evvel) evlenmeye ikna etme*** (Aslan, 2019: 47; Sultana, 2019: 411; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 361-362).
- ***Dini gerekçeler öne sürerek nikâhına alma*** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 371)
- ***Aile (Baba) Baskısıyla evlenme*** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 363).
- ***Severek/Kaçarak*** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 362).

Kuma evliliklerinin icra veya yerine getiriliş şekilleri farklı toplumlarda farklı karakterlerde meydana gelebilmektedir. Örneğin kan davalarının yoğun yaşandığı yerlerde davalı taraf karşı taraftan bir kız almakta ve eşi olmasına rağmen onu kuma olarak getirebilmektedir.

Dikkat edildiğinde, toplumsal ilişkilerde öldürülen erkeğin faturasını kadın ödemekte ve kadın adeta feda edilmektedir. Ayrıca berdel evliliğinin yoğun yaşandığı yerlerde, taraflardan birinin eşi üzerine kuma getirmesi, otomatik olarak diğer tarafın da kuma getirmesi ile sonuçlanmaktadır. Berdeldeki taraflardan biri boşandığında da, aynı mütakabiliyet kuralı işlemekte ve diğer taraf ta boşanmaya yönelmektedir. Karşılıklı evlilik yapılarak gerçekleştirilen berdel evliliğinde esas gaye, başlık parası gibi düğün masraflarından kurtulmak ve akrabalık ilişkilerini karşılıklı geliştirmektir. Berdel evliliğinde erkeklerin genellikle kız kardeşlerini veya kızlarını karşı tarafa verdikleri, aynı şekilde onlardan bir kızını getirip kuma olarak evlendikleri yönünde örneklerle sıklıkla karşılaşılmaktadır.

Başlık parası üzerinden gerçekleşen kuma evlilikleri önemli bir oranı teşkil etmektedir. Zira geleneksel ilişkilerde kız kaçırmanın sonucunda kız tarafına, erkeğin vereceği başlık parası üzerinden ikna etme pratikleri yoğun şekilde görülebilmektedir. Kaçınıcı eşi olacağı önemli görülmesizin, erkeğin başlık parası üzerinden elde edemeyeceği bir eşin olmadığına yönelik düşünce, toplumda kök salmış veya yerleşik hal almış bir algıdır. Bu yüzden kuma evliliği esas olarak başlık parası üzerinden işlev gören bir uygulamadır. Diğer ayağı ise görücü usulüdür ki bu uygulama tamamıyla erkek egemen toplumun bir ürünüdür ve kız/kadınlar üzerinde tasarrufta bulunma hakkının erkekte olduğunun bir göstergesidir.

Kız çocuklarını erken yaşta ve kuma olarak evlendirmek, ikna edilmeleri bakımından önemli ve işlevseldir. Çünkü ileriki yaşlarda daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilme olanağını elde ettiğinde asla yönelmeyeceği kuma evliliğine, küçük yaşlarda bazı vaatler doğrultusunda ikna edilebilmektedir. Kaynağını geleneksel anlayıştan alan erken evlendirme olgusu, yeni bir evlilik niyetindeki erkeklerin de sıklıkla başvurduğu bir uygulamadır. Kızın ailesinin, kızlarının başına bir şey gelmeden bir an önce evlendirme öngörüsü, kimi zaman talep edenin koşullarının detayına bakılmayı önemsiz kılmaktadır. Diğer taraftan kız çocuklarının erken evliliği, kaynağını geleneksel yaşam tarzının hüküm sürdüğü toplum algısından aldığı kadar dinsel algı ve yorumlardan da almaktadır. Kız çocuklarının daha erken buluşa erdiği yönündeki saptamalar onların daha erken evlilik yapmalarına kanıt gösterilebilmektedir. Ayrıca erkeğe de, dörde kadar evlilik yapabilme olanağının dini yorumlar çerçevesinde öngörülmesi, erkeğin elini güçlendirirken kız/kadınların da önemsiz ve atıl duruma gelmelerini beraberinde getirmektedir.

Kızların aile baskısı nedeniyle evlilik hayatına dair sağlıklı karar alamadıkları, bazı durumlarda duygusal yaklaştıkları veya ailelerinde göremedikleri duyguları gösterenlere yakınlık gösterdikleri yaygın ve önemli yaklaşımdır. Gerçekte geleneksel geniş ailelerde ilişkiler, genellikle itaat gerektiren bir görünüm arz etmekte ve şiddet türlerinin yoğun şekilde yaşatıldığı zeminlerde biçim kazanmaktadır. Özellikle baba baskısıyla büyüyen çocuklarda aile büyüklerine itaat etmek, sözlerinden çıkmamak üzerine kurulu ilişkiler nedeniyle evlilik gibi hayati bir karar dahi babanın kararına bırakılabilmektedir. Ailede, yaş skalası dikkate alınarak belirginleşen ilişkilerde duygusallık görünümüleri yok denecek kadar azalabilmekte, günlük aktiviteler arasında bireyler adeta silik bir hayata maruz kalabilmektedirler. Böylesi ortamlarda kızlar, buldukları zorlu aile ortamlarından kaçarak kurtulmayı ve idealize ettikleri yaşam tarzına yönelmeyi düşünerek kuma evliliklerine sürüklenebilmektedirler. Ayrıca kızlar, çocuk denilebilecek kadar erken yaşlarda kabarık durumdaki duygularına yenik düşerek yaşça kendilerinden büyük veya evli olduğuna bakmaksızın bir erkeğe gönül verebilmekte ve yaşadıkları duygu yoğunluğu nedeniyle evli erkeğe varabilmektedirler.

2.3. Erkeklerin Birden Fazla Evlilik Yapmalarında Öne Çıkan Gerekçeleri

Birden çok kadınla evlenmenin koşulları, toplumdan topluma farklılaşmakla beraber genel olarak benzerlik içeren yönler ağır basmaktadır. Çocuk sahibi olmamak veya erkek çocuk sahibi olmamak en yoğun öne çıkan gerekçeler olduğu söylenebilir.

Sonraki eşlerini sevmeleri veya beğenmelerinin sonucunda evliliğin gerçekleştiğini belirten bulguların yanında, bunu dini bir hak olarak görmek, ekonomik güç meselesi şeklinde yaklaşmak erkeklerin genel olarak algısını etkileyen hususlardır. Açıkça ifade etmeseler de erkeklerin zevklerine uygun hareket ederek evlendikleri, bu evlilikle toplumsal statülerini belirginleştirmek istedikleri literatürde dolaylı yollardan ulaşılan bulgulardır. Erkeklerin kuma evliliklerine veya ikinci ya da daha fazla kadınla evlilik yaparak çekeşliliğe adım atmalarında başvurdukları gerekçeler genel olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- **Çocuk sahibi olmamaları** (Danış, 2016: 58; Yalçınkaya, 2019: 40)
- **Erkek çocuk sahibi olmamaları** (Tan Eren, 2020: 82; Şen ve Gümüş, 2020: 218-219).
- **Sonraki eşlerini sevme veya beğenmeleri** (Şen & Gümüş, 2020: 229).
- **Toplumda güçlü görünmek ve statü sahibi olmak istemeleri** (Tan Eren, 2020: 82; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 363; Danış, 2016: 58).
- **Kendilerine dini boyuttan bir hak olarak görmeleri** (Tan Eren, 2020: 82; Gücük vd., 2010: 127-129; Yalçınkaya, 2019: 40; Alan ve Yeşilyurt 2020: 371-374).
- **Maddi olanaklarını konuşturmaları** (Tan Eren, 2020: 82; Alan ve Yeşilyurt 2020: 364-365).
- **Zevklerine düşkünlükleri** (TBMM Raporu, 2011: 25; Ulutaş, 2019: 292; Alan ve Yeşilyurt 2020: 371; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 363).

Tarih boyunca gerçekleşen evliliklerde en büyük beklenti çocuk sahibi olmak yönünde olmuş ve çiftlerin evliliğin meyvesi olan 'çocuk' sahibi olmaları için tüm yollar denenmiştir. Çocuk sahibi olmamanın faturası genellikle kadına kesilmiş ve erkeğin ikinci veya daha fazla kadınla evlilik yapmasına gerekçe sayılmıştır. Örneğin kırsal durumu sadece kadına ait görülmüş ve sorunun erkekten de kaynaklanabileceği, genellikle kasıtlı şekilde ihmal edilmiştir. Özellikle erkek çocuk sahibi olmayan kadınların üzerine kuma getirmek adet ve gereklilik sayılarak meşrulaştırılmıştır. Toplumda, erkek çocuk sahibi olunca babalık konumuna erişilebileceği yönünde gizli bir norm işlevsellik kazanmış ve kız çocukları genellikle çocuk olarak farz edilmemiştir. Geleneksel ilişkilerin yoğun yaşandığı kırsal bölgelerde kardeşlerin sayısı sorulduğunda, kızların aradan çıkarılarak sadece erkeklerin sayıldığı olaylara sıklıkla şahit olunmuştur. Dolayısıyla erkek egemen toplumlarda çocuk sahibi olmamak veya erkek çocuk sahibi olmamak, kuma evliliklerinde erkekler için toplumca meşru görülen bir gerekçe halini almıştır.

İlk eşleriyle küçük yaşlarda, aile baskısıyla, görücü usulüyle ya da berdel evliliği yaparak evlenen erkeklerin sürekli bir arayış içerisinde oldukları, ilk fırsatta evlenmeye yöneldikleri geleneksel aile ilişkilerinin önemli bir örüntüsüdür. Uzun süren evliliklerinde birbirlerini yıpratıcı eşlerden erkek tarafı, toplumca meşru görülen gücünü kullanarak ikinci bir kadınla evlenebilmektedir. Ayrıca ilk eşiyi yaşadığı anlaşmazlıkları çözemeyen, ancak aynı zamanda geleneksel ilişkilerin ağır basması (boşanmanın ayıp sayılması, akraba evliliği, kadının boşanmaya yanaşmaması vb.) gibi nedenlerle boşanamayan erkekler, boşanmadan da ikinci ya da daha fazla kadınla evlenebilmektedirler. Bu tür nedenlerle yeni evliliğe yönelen erkekler genellikle birinci eşlerinden bulamadıkları sevgi ve ilgiyi elde etmek üzere ikinci eşe yönelebilmektedirler.

Geleneksel toplum ilişkilerinde erkeğin konumunu öne çıkartan göstergeler genellikle sahip oldukları nüfuz, malvarlığı ve eş sayısı olmaktadır. Çünkü ilişki ağı içerisindeki toplumlarda birden fazla kadınla evlenmek, güçlü aile görünümü vermektedir. Erkek, gücünü malvarlığından aldığı kadar, gerisindeki eş ve çocuk sayısından da almaktadır. Bu sebeple evlendiği kadın sayısı toplumda prestij kazanmanın önemli bir işareti sayılmaktadır. Dini yorumları arkasına alarak çok evliliğe yönelmek geleneksel bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Esasen dini yorumlara bakıldığında ihtiyaç duyulmadığı durumlarda veya belirli haller dışında birden fazla kadınla evlenmenin önünün kapalı olduğu görülmektedir.

Ancak dini yorumlara sığınan erkekler, tümüyle geleneksel bir çerçeveye oturttukları bir mantık üzerinden dini yorumları kendilerine dayanak göstermekte ve bunun kendilerine verilmiş dini bir hak olduğunu öne sürebilmektedirler. Öyle ki toplumda dini bütün olmayan veya dinsel bir yaşam tarzının uzağında bulunan bazı erkekler dahi, bu yorumlar üzerinden çok eşliliği normalleştirebilmektedirler. Özetle dini yorumlar, geleneksel ilişkilerle çevrelenmiş erkeklerin, çok eşliliğe yönelmelerinde önemli bir gerekçe olma özelliğini taşımaktadır. Maddi olanaklarını konuşurmak, erkekler için toplumda güçlü görünmenin önemli bileşenlerinden biridir ve bunu en çok ikinci bir kadınla evlenerek ortaya getirmektedirler. Önceleri aynı çatı altında birden fazla kadınla evliliği sürdüren erkeklerin yerini son dönemlerde ikinci veya daha fazla evlilik yaparak eşini/eşlerini ayrı eve yerleştirmekle maddi olanakları sayesinde yeni imajlara yönelebilmektedirler. Esasen çekeşli evliliklerin büyük kısmında mücbir sebepler olmaksızın evlilikler gerçekleşmekte ve altında erkeklerin şahsi zevklerinin yattığı yönündeki kanaatler bulgularla desteklenmektedir. Çünkü erkek egemen toplumda, erkek ana temayı oluşturmakta ve toplumca merkeze alınmış bir erkek tasavvuru bulunmaktadır. Erkeklik gururu kabarık tutulan erkekler, tarih boyunca kendilerini yaşamın döngüsünde odak olarak görmüş, isteklerini yerine getirmiş ve bu konuda sınır tanımamıştır. Zevk ve isteklerinin sınırları yasalarca belirlenmesine rağmen, bunu ihlal etmiş ve aynı anda birçok kadınla birlikteliği yaşamıştır. Büyük şehirlerde veya kentlerde bunu metres hayatı yaşayarak işlevsel kılan erkekler, kırsal veya geleneksel ilişkilerin yoğun olduğu yerlerde ise dini nikâh kıyarak veya toplumca meşru görülen bir zemine çekerek kuma evlilikleri üzerinden gerçekleştirmiştir.

2.4. Kızları Kuma Evliliğine Sevk Eden Kısırtıcı Nedenler

Toplumsal yaşamdaki ilişkilerin geleneksel çerçevede şekil kazandığı yerlerde kız çocuklarına yönelik baskılar, onların birçok yönden yetersizlikler yaşamalarına neden olmaktadır. Çetin şartların dayattığı zorluklarla karşı karşıya kalan kız çocukları psikolojik ve duygusal ilişkiler bakımından düzeyli ilişkilere sahip olamamaktadırlar. Eğitim hayatından genellikle uzak tutulduğundan sosyalleşme ve dünyayı anlamlandırma, gelecekteki yaşamlarıyla ilgili mantıksal çıkarımlarda bulunma bakımından sorun yaşamaktadırlar. Duygusal açıklık yaşamaları, tecrübeli erkeklerin duygusallık içeren hileli yaklaşımlarına onları yenik düşürmektedir. Karşılıksız vaatlerde bulunabilen erkeklerin tuzağına düşebilmekte, sonrasında pişman olsalar bile çaresizlik içerisinde kaderlerine boyun eğmektedirler. Bu konuda literatüre yansıyan bulgular, genel olarak kızların hayalleri ile karşılaştıkları gerçeklerin aynı olmadığını göstermektedir. Kızların bu tür evliliklere eğilim göstermelerinde etkili faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- *Evli erkekten gelen cezbedici vaatler* (Alan ve Yeşilyurt 2020: 366)
- *Bazı kuma evliliklerinde erkeğin ikinci eşine yönelik ilgisi* (Danış, 2016: 58; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 358; Alan ve Yeşilyurt 2020: 376).
- *Kızın evlendiğinde daha özgür veya serbest kalacağı beklentisi* (Başaran Alkan, 2001: 104).
- *Evlendiklerinde eşine her istediğini yaptırabileceği beklentisi* (Alan ve Yeşilyurt 2020: 363).
- *Evlilikle maddi olanaklara kavuşma beklentisi* (Şen ve Gümüş, 2020: 221).
- *Evlilik tecrübesi olan biriyle evlenmekle sorunların daha az olacağı beklentisi* (Alan ve Yeşilyurt 2020: 376).
- *Mutluluk ve huzur bulma umudu* (Alan ve Yeşilyurt 2020: 363).

Erkeklerin kadınları ikna yoluna başvurarak kuma olmayı kabul ettirmeleri, yaygın şekilde karşımıza çıkan bir yöntemdir. Modern dönemde öne çıkan bireyci yaklaşımlara ve cinsiyet eşitliğine ters bir uygulama olmasına rağmen kuma evlilikleri halen devam etmektedir.

Ancak bu tür evliliklerde kuma olarak giden kız/kadınlar, eskisi kadar baskıcı yöntemlerle değil, daha çok ikna mekanizması üzerinden bu döngünün içerisine dâhil olmaktadır. Özellikle evli erkekler, eş olarak almayı düşündükleri kız/kadınları büyük vaatlerde bulunarak ikna etmeye çalışmaktadır. Her şeyden önce evli erkek kadınlara yönelik tecrübesini kullanmakta ve yeni bir eş adayını nasıl ikna edebileceğini öngörebilmektedir. Ancak araştırma sonuçlarına bakıldığında evlilik öncesi verilen sözlerin veya vaatlerin çoğu karşılıksız çıkmakta ve kadınlar adeta yüzüstü bırakılmaktadır.

Evlilikleri sürecinde sevme/sevilme veya beğenme/beğenilme duygularını yeteri ölçüde yaşamayan erkeklerin arayışı geçmişte olduğundan daha fazla günümüzde yaşanmaktadır. Geleneksel ilişkilerden sıyrılarak modern dünyada bayraklaştırılan bireyselliğin bir gereği olarak her istediğini yapabileme özgürlüğü, günümüz insanının hareket alanını genişletmiştir. Hesap verebileceği bir merciinin olmayışı, evli olmasına rağmen istediği şahısla birliktelik yaşamamasına olanak tanımıştır. Kızı/kadını ikna ettikten sonra dini nikâhla onu kendi kontrolüne alabilmektedir. Bu durum, bir yanıyla geleneksel yaşamın ilişkilerini içinde taşıırken diğer yanıyla modern hayatın serbest ilişki yapılanmasını da arkasına aldığı göstermektedir. Yine de erkeğin sevdiğini belirterek başka bir kadını daha himayesine alması, erkeklerin en büyük gerekçelerinden biri durumundadır. Bu nedendir ki yeni eşlerini sevgilerini ve ilgilerini gösterirken aşırıya kaçabilmekte ve çevrede bulun kızların farklı değerlendirmelerine konu olabilmektedir. Gerçekte bu sevgi ve ilginin yoğun şekilde ortaya gelmesi, kızlarda 'ilk eş olarak evlenip koca tarafından bir kenara atılmaktansa yeni (ikinci) eş olmak ve bu yolla eşinin gözdesi olmak evladır' bağlamında bir düşüncenin oluşumunu beraberinde getirebilmektedir. Geleneksel toplum yapılanmasının kızlara öngördüğü perspektif, kızların gelinlik giymesi, rahat bir eve dâhil olması, huzur görmesi, çocuk sahibi olması ve onları büyütmesi gibi pratikler üzerine kuruludur. Dolayısıyla kızların geleceğine dair hedefleri arasında edilgen bir konum bulunmaktadır. Ayrıca evlendiklerinde kendilerine ait bir evlerinin olması, istedikleri kıyafeti giyebilmeleri, ailelerinde göremedikleri olanakları elde etmeleri gibi hedefler, geleneksel yaşam tarzının hüküm sürdüğü toplumlardaki kızların rüyalarını süslemektedir. Ancak araştırmalara yansıyan bulgular bu beklentilerinin ekseriyette boşa çıktığı yönündedir. Dolayısıyla kendilerine sunulan vaatlerin herhangi bir garantisi olmamakta ve erkeklerin bu konudaki oyunlarına teslim olmaktadır. Önemli bir husus ise, erkeğin evlilik öncesinde kızın talepleri konusunda çizdiği profile dayalı olarak ileride de eşine her istediğini yaptırabileceği yönündeki düşünce büyük çoğunlukla karşılıksız çıkmaktadır. Mutluluk ve huzur talebi de, genellikle kumanın ilk eşle rekabete girmesine neden teşkil etmekte ve kadının fedakârlık düzeyine bağlanmaktadır.

Kuma evlilikleri öncesinde kızların çevrelerinden edindikleri duyular doğrultusunda hareket ederek yanlış temellerde bina ettikleri bir konu ise, evli erkeklerin tecrübelerine güvenerek evliliklerinde daha az sorunla karşılaşabilecekleri yönündeki öngörüdür. Bu algıya göre evli erkek, tecrübesine bağlı olarak olası sorunların üstesinden daha rahat gelebilmektedir. Dolayısıyla kızlar/kadınlar, ilk defa evlenen bir erkekle evlenmektense ikinci evlilik peşindeki bir erkekle evlenmenin daha da az risk taşıdığına teslim olmaktadır. Oysaki kuma evliliklerinde ailevi sorunlar, tekeşli ailelerle mukayese edilemeyecek düzeyde, yoğun şekilde yaşanmaktadır.

2.5. Kuma Evliliklerin Olası Sonuçlar

Kuma evlilikleri, geleneksel ilişkilerin bir sonucu olduğundan günümüzde geçiş toplumu durumundaki birçok toplum için önemli sorunları beraberinde getirebilmektedir. Zira modern toplumlarda, özellikle medeni kanunla yönetilen ülkelerde cinsiyet eşitliğine aykırı bir uygulama olarak görülmektedir.

Genellikle öngörülemeyen bu tür evliliklerin sonuçları, daha çok kanunlarda yer almaması çerçevesinde sorunlar meydana getirmekte büyük mağduriyetlere neden oluşturmaktadır. Araştırmalara yansıyan yönüyle bakıldığında kuma evliliklerinde ortaya çıkma ihtimali bulunan sonuçlar şu şekildedir:

- **İkinci eşin yasal olarak boşanma hakkına sahip olmaması** (Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 358)
- **Nafaka ve mirastan faydalanma hakkının yasalarca bulunmaması** (Başaran Alkan, 2001: 92; Ağçadağ-Çelik & Vural, 2018: 358)
- **Eşinin sağlık güvencesinden faydalanamaması** (Ağçadağ-Çelik ve Vural, 2018: 358).
- **Genellikle bir düğün veya merasimin yapılmaması** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 365).
- **Çocuğu ve eşiyle aynı soyadını taşınamaması** (Başaran Alkan, 2001: 90).
- **Vaatlerin genellikle karşılıksız çıkması** (Ayhan & Yaman, 2021: 171; Ulutaş, 2019: 292; Alan ve Yeşilyurt 2020: 366).
- **Erkeğin kendi durumuyla ilgili bilgilerin doğru çıkmaması** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 366; Ayhan & Yaman, 2021: 171).
- **Erkeğin başka bir evlilik yapma ihtimalinin bulunması** (Alan ve Yeşilyurt 2020: 371; Ayhan & Yaman, 2021: 165).
- **Herhangi bir anlaşmazlıkta yarı yolda kalma ihtimalinin bulunması** (Danış, 2016: 58).
- **Kadına yönelik sosyal dışlanma** (Başaran Alkan, 2001: 90; Alan ve Yeşilyurt 2020: 371; Ayhan & Yaman, 2021: 174).
- **Sosyal çevrede eksik ve yarım görülmeleri** (Ayhan & Yaman, 2021: 174)
- **İlk eşle rekabet ve kıskançlık yaşamaları** (Başaran Alkan, 2001: 96; Alan ve Yeşilyurt 2020: 366).
- **Çocuklarda psikolojik sorunların oluşması** (Danış, 2016: 58; Başaran Alkan, 2001: 96).
- **Şiddet ve istismara maruz kalmaları** (Danış, 2016: 58; Çiftçi Öksüz, 2020).
- **Düşük yaşam memnuniyeti yaşamaları** (Tan Eren, 2020: 91; Danış, 2016: 58; Alan ve Yeşilyurt 2020: 366)
- **Birçok kumanın, yasal yönden güçlü avantajlara sahip ilk eşin (ilk kadının) gölgesinde kalmaları** (Ayhan & Yaman, 2021: 171; Ağçadağ-Çelik ve Vural, 2018: 358).
- **Kuma kadınlarda özgüven eksikliği ve depresyon türü psikolojik sorun yaşamaları** (Tan Eren, 2020: 91; Danış, 2016: 58; Başaran Alkan, 2001: 96; Alan ve Yeşilyurt 2020: 371).
- **Baba evlerine genellikle dönemedikleri, derin çaresizlik yaşadıkları** (Danış, 2016: 58; Ayhan & Yaman, 2021: 171)
- **Kaderci bir eğitime yönelmeleri** (Ulutaş, 2019: 292; Başaran, 2001: 95; Alan ve Yeşilyurt 2020: 366).
- **Bu tür ailelerde çocukların akademik başarılarında düşüklük yaşamaları** (Danış, 2016: 58).

Medeni kanun, evlilik olgusunu cinsiyet ayırımı olmaksızın eşit düzlemde ele almaktadır. Yasalara göre her iki eş de evli olduğu sürece ikinci bir evlilik yapamaz, yapıldığı takdirde suç işlenmiş sayılmaktadır. Türkiye’de ise medeni kanuna rağmen yapılan ikinci evlilikler dini nikâh kıyılarak; ancak yasal güvencelerden yoksun şekilde gerçekleşmektedir. Yasaların eşitlik çerçevesinde normal evliliklerde öngördüğü boşanma, nafaka talebinde bulunma, miras paylaşımı, sosyal güvence gibi haklardan kuma kadınlar yoksun kalmakta, toplum tarafından ise yuvayı bozan biri olarak telaki edilmesi nedeniyle genellikle dışlanmaktadır. Öyle ki toplumda sosyal güvenceleri olmadığından eksik ve yarım olarak görülebilmekte ve sosyal hayata intibak etmeleri güçleşmektedir.

Belirli bir meslekten, eğitim düzeyinden uzak ve geleneksel değerlerin ağır bastığı çevrelerde büyüyen genç kızların hayali olarak düğün veya gelinlik giyme pratikleri, kuma evliliklerinde çoğunlukla gerçekleşmemektedir. Yine evlilik öncesinde erkeğin kendisi ile ilgili bilgilerinin doğru olmadığı, evlilik sonrasında ortaya çıkabilmekte ve bu tür durumlarda erkek herhangi bir yaptırıma maruz kalmamaktadır. Ayı şekilde erkek evlilik öncesinde birçok vaatte bulunmasına rağmen bunların çoğunun yerine getirilmediği araştırma bulgularından hareketle anlaşılabilmektedir. Söz verilen vaatlerin yerine gelmemesi ise genellikle ‘erkektir, istediği gibi hareket eder’ şeklinde geleneksel bir formla ifade edilebilmektedir.

Son dönemlerde gerçekleşen yasal değişiklikler ile kumanın sahip olduğu çocuklar, nüfus kayıtlarında babalarının soyadını alabilmekte, ancak kuma durumundaki kadın ise bu soyadını alamamaktadır. Bu durum, kadının resmi işlerdeki konumunu tümüyle devre dışı bıraktırmakta, sosyal yardımlar başta olmak üzere onu birçok hususta dezavantajlı bir konuma düşürmektedir. Boşama hakkının olmaması kuma kadını tümüyle erkeğin vicdanına havale etmekte, erkek istediğinde resmi evliliği olmayan kadını dini nikâh üzerinden boşayabilmekte ve/veya istediği bir başka kadınla yeni bir evlilik yapabilmektedir.

Kuma kadınlar, evlilik sürecinde öngöremedikleri başka bir husus ise ilk eşle sürekli bir rekabet yaşamaları ve kıskançlık duygusuna maruz kalmaları veya bıraktırmalarıdır. İlk eşin üzerine, makul bir gerekçe olmaksızın kuma getirilmesi ilişkilerin sorunlu hale gelmesinde önemli ölçüde rol oynamaktadır. Bu durum kuma kadınlarının kendilerini kabul ettirmeleri uğruna, daha da fazla mücadeleye girmelerinde önemli bir etkidir. Yaşanan sorunlu ilişkiler genellikle eşlerin birbirlerine şiddet ve istismar gibi pratik eylemlere girişmelerine yol açmakta, bazen de kadınlar ailede kocanın şiddetine maruz kalmaktadırlar. Kuma kadınlarının ilk eşle, dolayısıyla kocasıyla yaşadıkları gerginliklerin etkileriyle oluşan sorunlu ilişkiler, en fazla çocukların psikolojileri üzerinde etkiler meydana getirmekte ve çocuklar, akademik yönden başarısızlık dâhil sosyalleşme ve içe kapanma gibi sorunlar yaşamaktadırlar. Esasen kuma kadınlarının kendileri de önemli hayal kırıklarının yanında sorunlu ilişkiler nedeniyle ağır travmalar geçirmekte ve psikolojik yönden önemli tahribatlar yaşamaktadırlar. Öz güven eksikliği, stres ve depresyon türü rahatsızlıklar sıklıkla yaşanan psikolojik rahatsızlıkları oluşturmaktadır.

Araştırmalar, kuma kadınların yaşam memnuniyetleri düzeyinin çok düşük seviyelerde kaldığını, maruz kaldıkları sorunlar nedeniyle neredeyse tamamının kuma evliliğine karşı olduğunu, umdukları gibi bir hayattan uzak olduklarını gösteren bulgularla doludur. Gerçekte yaşam memnuniyetleri konusunda önemli düzeyde sorun yaşayan kadınlar, çoğunlukla çaresizlik içerisinde köşelerine çekilmekte ve yaşananları ‘kaderimde varmış’ diyerek kendilerini avutabilecek yollara tevessül etmektedirler. Küçük yaşlarda aile baskısından kurtulmayı düşünerek veya başka bazı sebeplerle kuma evliliğine yönelen kadınların babalarının evlerine dönemedikleri ve bu sebeple kendilerini sahipsiz görmekten kaynaklı psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca küçük yaşlarda kuma olarak giden veya ilk eşin girişimiyle bulunan bazı kumaların sosyal ve ailevi ilişkilerde ilk eşin gerisinde kaldıkları, kocalarının da bu yöndeki talebiyle gerçek anlamda eş sıfatına sahip olamadıkları, sadece ‘çocuk anası’ olarak görüldüklerine dair bulgular ise geleneksel ilişkilerin ağır bastığına işaret etmektedir.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kuma evliliklerinin literatüre yansıyan genel nedenleri ve bunlar içerisinde kız/kadınların bu evlilik türüne eğilim göstermelerine etkili bazı nedenler ana tema olarak ele alındığı bu çalışmada, ayrıca erkeklerin kuma evliliklerine yönelmelerinde öne çıkan gerekçeleri ve kuma evliliklerinin icra biçimleri üzerinde durulmaktadır.

Aynı şekilde, erkek egemen bir karakter arz eden toplumsal ve geleneksel yapının kadına biçtiği dezavantajlı konum, genelde tekeşli evliliklerde, özeldede ise kuma evliliklerinde eşitlik içermeyen sorunlu ilişkiler üzerinden karşımıza çıkmaktadır. Sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik boyutlardan önemli ölçüde sorunlara işaret eden kuma evlilikleri, literatürde az gelişmemiş bölgelerin bir görünümü olarak ele alınmaktadır.

Literatüre bakıldığında, infertilitenin (kısırlık) başını çektiği kuma evliliklerinin genel nedenleri arasında erkek çocuk sahibi olamamak, eğitim ve ekonomik yönden yoksunluk, erkeklerin başka yerlere göçü, geleneksel ve ataerkil toplumsal yapı, toplumun sosyal ve ekonomik yönlerden tabakalaşması ve kardeş sayısının çokluğu gibi sebepler öne çıkmaktadır. Ancak erkeklerin bu evliliklere yönelmelerinde etkili sebepler ise az da olsa farklılaşmaktadır. Erkeklerin bu yöndeki gerekçeleri, ekseriyette yeni eşlerini sevmeleri ve beğenmeleri şeklinde temellendirilmektedir. Ancak kuma evlilikleri özünde kaynağını ekonomik güçten almakta ve ekonomik yönden sorun yaşayan aile kız/kadınları bu evliliklere eğilim göstermektedirler. Bu evliliklere yönelen erkekler ise maddi güçlerini veya servetlerini kullanarak birden fazla kadını tahakkümleri altına alabilmektedirler. Geleneksel ilişkilerin öne çıkardığı erkek, birden fazla eşle evliliği hem dini bir hak olarak görebilmekte, hem de onların emeği üzerinden artı bir gelir elde ederek toplumda güç ve prestij sağlamaya çalışmaktadır. Zevklerine düşkünlükleri nedeniyle bu evlilikleri gerçekleştirdikleri yönündeki bulguların ise, genellikle ilk eşler tarafından altı çizilen bir etken olduğu görülmektedir.

Erkekten gelen vaatler, kızların rüyalarını süsleyen yaşam tarzı beklentileri, ikinci eş olarak giden bazı kadınların kocaları tarafından yakın ilgi ve sevgiyle karşılanmasına dair örnekler, erkeğin birinci evliliğinden kaynaklı tecrübesine duyulan itimat kızların bu evlilik türüne eğilim göstermelerinde etkili olmaktadır. Benzer şekilde kızların evlendiklerinde kendilerine ait bir düzene kavuşabilecekleri umudu, erkeğin evlilik öncesindeki esnek duruşunun evlilikte de devam edeceği beklentisi de kuma evliliği öncesinde kızların olumlu yaklaşımları hususlardandır.

Modernleşen dünyada hayata dair birçok parametre değişip dönüşmekte, her alanda olduğu gibi evlilikten yana da beklentiler farklılaşmaktadır. Ancak hâlâ da erkeklere reva görünen uygulamalar kadınlara gelince farklılaşmaktadır. Erkeğin geç evlilik yapmasının sorun teşkil etmediği toplum yapılanmasında, kadını yirmili yaşlarda 'evde kalma' paranoyası ile karşı karşıya bırakmaktadır. Evlenme telaşıyla hareket eden, esasen donanımlı yetişmekten uzak tutulan kız/kadınların sağlıklı karar alması güçleşmektedir. Kuma evliliklerinin olası sonuçlarına dair saha çalışmalarının bulgularına bakıldığında, erkek egemen toplumda kadına biçilen konum ve rolün önemli ölçüde ihmalleri içerdiği görülmektedir. Örneğin yasalarda kabul görmediği halde varlıklı erkeklerin isteklerini yerine getirmeyi kuma evlilikleri üzerinden gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Kuma evliliklerinin aktörü erkeklerdir ve kadınlar doğrudan sömürülmektedir. Çünkü kuma kadının yasal bir güvencesi olmadığından nafaka alma, mirasa ortak olma, sosyal güvencelerden istifade etme, kocasının soy ismini alma veya çocuğuyla aynı soy ismini taşıma gibi pratik adımlardan yoksun yaşamaktadır. Yine sahada ulaşılan bulgulardan anlaşılmaktadır ki kuma kadınlarına evlilik öncesinde kendilerine düğün yapma, gelinlik giydirme, ayrı eve çıkma gibi verilen vaatlerin çoğu karşılıksız çıkmakta, hatta erkeğin kendisiyle ilgili bilgiler dahi doğru çıkmamaktadır. Herhangi bir dayanağı olmadığından kuma kadınları kocalarına karşı çıktıklarında şiddet görme veya evliliği tek taraflı sonlandırma ile tehdit edilebilmektedir. Üstelik erkeğin kuma üzerine başka bir eş daha getirmesinin garantisi de bulunmamaktadır.

Bu tür evliliklerde kuma kadınlar, önemli ölçüde sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Yakın çevrelerinde yarım veya eksik olarak görülebilmekte ve bu yöndeki tutum ve davranışlarla düşük bir yaşam düzeyine mahkûm edilebilmektedirler.

İlk eşle sürekli bir rekabet ve kıskançlık üzerinden belirginleşen ilişkiler beraberinde önemli tahribatları getirebilmektedir. Yaşanan sorunlar arasında hem ilk eşin hem de kuma kadınların önemli ölçüde stres, bunalım, özgüven eksikliği ve depresyon yaşamaları, yaşadıklarını kader diyerek çaresizlik içinde kabul etmeleri, kendileri gibi çocukların da önemli oranda psikolojik sorun yaşamaları, çocukların akademik ve sosyal gerilemeyi deneyimlemeleri söz konusu olabilmektedir.

KAYNAKÇA

Ağcadağ Çelik, İpek & Vural, Feride (2018). Suriyeli Mülteci Kadınların Kuma Dramı: Kilis İli Örneği, *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 341-382.

Akyüz, Çiğdem (2018). Berdel Evliliği Üzerine Kalitatif Bir Araştırma: Mardin Örneği. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 17-34.

Alan, Sümeyra & Yeşilyurt Sevgi (2020). “Kumalık” Olgusunun İlk Eş ve Kuma Üzerinden Yankısı, *International Journal of Human Studies*, Cilt: 3 Sayı: 6.

Aslan, Büşra, (2019). Psikoloji Penceresinden Erken Yaşta Evlendirilen Kız Çocukları, *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(43), 43-55.

Ayhan, Aysel & Yaman, Ömer Miraç (2021). Sosyal Bir Olgu Olarak “Kumalık”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 39. DOI: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.990431>.

Başaran Alkan, Nevin (2001). *Anadolu’da Çokeşlilik ve Kuma Olgusu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.

Çiftçi Öksüz, Hamdiye (2020). *Kumalık “geleneği” mağduru kadınlar anlatıyor: Bu bir tür cehennem!*, Independent Türkçe, <https://www.indyurk.com/node/196266/haber/kumal%C4%B1k-%E2%80%9Cgelene%C4%9Fi%E2%80%9D-ma%C4%9Fdur-kad%C4%B1nlar-anlat%C4%B1yor-bu-bir-t%C3%BCr-cehennem> (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

Danış, Ömer Faruk, (2016). Suriyeliler ile Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları Arasındaki Evlilik İlişkileri Araştırması, *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Politika Serisi 43*, Ankara.

Grossbard, Amyra (1976). An Economic Analysis of Polygyny: The Case of Maiduguri, *Current Anthropology*, Vol. 17, No. 4, pp. 701-707. https://www.researchgate.net/publication/237702900_An_Economic_Analysis_of_Polygyny_The_Case_of_Maiduguri (Erişim Tarihi: 28.06.2022).

Gücük, Sebahat & Günher Arıca, Seçil & Akan, Zafer & Arıca, Vefik & Alkan, Servet (2010). Van İlindeki Çok Eşlilik Oranları ve Etkileyen Faktörler: Kesitsel Çalışma. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 21(3):127-133.

Kaya Erdem, Burcu & Baydaş Sayılğan, Özge (2012). Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının “Avatar” Filmi Bağlamında İncelenmesi, *İletişim Çalışmaları Dergisi*, Sayı 1, s.111-132.

Mavundla, Simangele & Strode, Ann (2020). Marital Power Finally Obliterated: The History of the Abolition of the Marital Power in Civil Marriages in Eswatini, *Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Elektroniese Regsblad*, 23:1-19 DOI:10.17159/1727-3781/2020/v23i0a7504

Sultana, Abeda (2019). Patriarchy and Women’s Subordination: A Theoretical Analysis (Trc. Saadet Altay), *Journal of Oriental Scientific Research (JOSR), e-Şarkiyat İlimi Araştırmalar Dergisi*, Volume:11 Issue:1 (23) p:417-427.

Şen, Hasan & Gümüş, Kezban (2020). Türkiye’de Kuma Evliliklerinin Nedenleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: Hatay-Samandağ Örneği, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, Sayı: III, (2), 213-232.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) (2011). *Çocuk Cinsiyeti Nedeniyle Kadın Üzerinde Oluşturulan Psikolojik Şiddet, Başlık Parası ve Geleneksel Evlilikler Hakkında Alt Komisyon Raporu*, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Yayınları, No:5. https://www5.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor_no_5.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

Tan Eren, Gizem (2020). Sosyokültürel Özellikleri Bakımından Çok Eşlilik: “Kuma” Filminin Değerlendirilmesi, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 6, Sayfa: 81-11.

Ulutaş, Ejder (2019). Eril Kodlar Kısılacında Kadınlık Halleri: Kumalık, (Editör: Özlem Altunsu Sönmez, & Gamze Aksan), *Aile Kurumuna Farklı Bakışlar İçinde*(s. 265- 299), Çizgi Kitabevi, Konya.

White, R. Douglas, and Burton, Michael L. (1988). “Causes of Polygyny: Ecology, Economy, Kinship, and Warfare”. *American Anthropologist*, New Series, 90 (4), 871-887. https://www.researchgate.net/publication/227633106_Causes_of_Polygyny_Ecology_Economy_Kinship_and_Warfare (Erişim Tarihi: 20.07.2022)

Yalçınkaya, Fatoş (2019). Modern Çağın Kumaları: Metresler ve Türkiye’de Yayınlanan Diziler. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 1, 33-52.